

RELACJE ABSTRAKCYJNE – IDEALNE CZY REALNE

W mojej *Metacybernetyce* zaproponowałem oparcie *aksjomatycznej teorii poznania* na trzech pojęciach pierwotnych **obiektu elementarnego, relacji i zbioru**¹.

Z punktu widzenia teorii poznania, spośród tych trzech pojęć pierwotnych, największe znaczenie ma pojęcie **relacji**, gdyż nasze poznanie obiektów elementarnych i ich zbiorów dokonuje się głównie - a niektórzy badacze uważają, że wyłącznie - poprzez poznawanie relacji między nimi, co z punktu widzenia jakościowej teorii informacji jest całkowicie uzasadnione.

Niniejsza praca poświęcona jest analizie relacji abstrakcyjnych idealnych i realnych, przy czym używać będę terminologii wprowadzonej w mojej *Metacybernetyce*.

1. Ogólny metacybernetyczny podział relacji

Relacje między obiektami (zarówno elementarnymi, jak i złożonymi) możemy podzielić na:

1. **energomaterialne**, które z kolei dzielimy na:

a) **bierne** - które występują wówczas, gdy między obiektami nie ma przepływu masy i energii (energomaterii), z relacjami tego rodzaju mamy do czynienia w **układach (systemach) statycznych**,

b) **czynne** czyli **sprzężenia** - które występują wówczas, gdy między obiektami ma miejsce przepływ masy i energii (energomaterii), z relacjami tego rodzaju mamy do czynienia w **układach (systemach) dynamicznych**²;

badaniem relacji energomaterialnych zajmuje się fizyka, cybernetyka i metacybernetyka³;

2. **abstrakcyjne** - którym nie przypisujemy masy, energii ani położenia w czasoprzestrzeni;

badaniem relacji abstrakcyjnych zajmuje się aksjomatyczna teoria poznania, ogólna jakościowa teoria informacji, logika i matematyka, są one też podstawą wszelkich nauk teoretycznych, również tych, które zajmują się badaniem obiektów energomaterialnych⁴.

W ogólnej jakościowej teorii informacji wszelkie relacje dzielimy na:

informacje - które są relacjami między elementami należącymi do tego samego zbioru,

kody - które są relacjami między elementami należącymi do różnych zbiorów⁵.

Zbiory symboli służących do przekazywania informacji nazywać będziemy **tekstami**.

Teksty są jednym z głównych, współcześnie nawet głównym, przedmiotem badań naukowych. W naukach zaś teoretycznych mogą być obiektem jedynym.

2. Ogólny metacybernetyczny podział relacji abstrakcyjnych

W procesach komunikacji społecznej, wszelkie relacje, w szczególności zaś informacje - zarówno energomaterialne jak i abstrakcyjne - przekazywane są za pośrednictwem energomaterii. Jednak ilość i jakość relacji (informacji) abstrakcyjnych, przekazywanych w tych procesach, nie jest zależna od ilości i jakości używanej do ich przekazywania energomaterii. Teoretycznie możemy ilość energomaterii potrzebnej do przekazywania relacji (informacji) abstrakcyjnych, zmniejszać coraz bardziej, gdy zaś zejdziemy poniżej progu czułości naszych narzędzi pomiarowych, wówczas - w sensie metacybernetycznym - można stwierdzić, że relacje (informacje) abstrakcyjne przekazujemy bez użycia energomaterii mierzalnej dla nas i naszych narzędzi pomiarowych.

Relacje (informacje) abstrakcyjne, przekazywane w trakcie procesów komunikacji

1 Por. J. Kossecki, *Metacybernetyka*, Kielce - Warszawa 2005, s. 17.

2 Tamże, s. 48-49

3 Por. tamże, s. 33-57.

4 Por. tamże, s. 16-57.

5 Por. tamże, s. 25-26.

społecznej, mogą wywierać wpływ (bezpośredni lub pośredni) na obiekty, relacje i procesy energomaterialne lub też nie wywierać takiego wpływu. W związku z tym **relacje (informacje) abstrakcyjne** - analogicznie jak energomaterialne - możemy podzielić na:

a) **czynne** - które wywierają bezpośredni lub pośredni wpływ na obiekty, relacje i procesy energomaterialne,

b) **bierne** - które tego rodzaju wpływu nie wywierają.

Przykładem tekstu zawierającego zbiór informacji abstrakcyjnych czynnych, może być rozporządzenie władz posiadających odpowiedni autorytet, które wpływa na działania społeczne.

Natomiast przykładem informacji abstrakcyjnych biernych, może być analogiczne rozporządzenie, które nie jest realizowane - czyli mówiąc obrazowo stanowi zbiór martwych przepisów.

3. Relacje abstrakcyjne czynne i bierne w filozofii i nauce

Przedstawiony wyżej podział relacji abstrakcyjnych, ma znaczenie zarówno dla rozważań filozoficznych jak i naukowych⁶. Przede wszystkim zaś możemy w oparciu o niego dokonać podziału na kierunek realistyczny i idealistyczny w filozofii i nauce.

Kierunek realistyczny (realizm) w filozofii i nauce, zajmuje się badaniem obiektów oraz relacji abstrakcyjnych czynnych i oczywiście obiektów oraz relacji energomaterialnych i takich że procesów.

Kierunek idealistyczny (idealizm) w filozofii i nauce, zajmuje się badaniem wszelkich obiektów i relacji abstrakcyjnych.

Można też wyróżnić **kierunek mieszany**, który zawiera elementy zarówno idealizmu jak i realizmu. W praktyce jednak, jeden z tych kierunków będzie dominował.

Naukowiec teoretyk będzie w powyższym sensie realistą, gdy interesować go będzie relacja jego teorii do energomaterialnej rzeczywistości, natomiast idealisty taka relacja nie interesuje (w umiarkowanej wersji mało interesuje).

W dziedzinie fizyki, cybernetyki, nauk biologicznych czy społecznych, ten podział wydaje się chyba jasny i nie wymaga tłumaczenia. Natomiast w aksjomatycznej teorii poznania, jakościowej teorii informacji, logice czy matematyce, sprawę warto rozpatrzyć. Dziedziny te zajmują się badaniem relacji abstrakcyjnych, które bezpośrednio nie wpływają - lub co najwyżej wpływają w sposób minimalny, który możemy pominąć - na obiekty, relacje i procesy energomaterialne. Jednak mimo to, mogą one wywierać wpływ na przetwarzanie relacji (informacji) w innych dziedzinach nauki, które przetwarzają relacje (informacje) wywierające wpływ na obiekty, relacje i procesy energomaterialne, a przez nie pośrednio na obiekty, relacje i procesy energomaterialne. Np. informacje zawarte w twierdzeniach logiki mogą (ale nie muszą) wywierać wpływ na wyniki badań socjocybernetycznych. Analogicznie informacje zawarte w twierdzeniach matematyki mogą (ale nie muszą) wpływać na informacje w naukach technicznych, które wywierają wpływ na energomaterialne konstrukcje lub procesy.

Teoretyka realistów będą w związku z tym interesowały te części aksjomatycznej teorii poznania, jakościowej teorii informacji, logiki czy matematyki, które mają - bezpośrednio lub pośrednio - zastosowanie w fizyce, cybernetyce, naukach przyrodniczych lub społecznych, natomiast idealistę może interesować cały dorobek tych nauk, bez względu na to, czy znajduje on jakiegokolwiek zastosowania we wspomnianych wyżej dziedzinach.

Jak widać, podział na kierunek realistyczny i idealistyczny, może występować również w takich dziedzinach jak aksjomatyczna teoria poznania, jakościowa teoria informacji, logika i matematyka.

W odniesieniu do logiki wyraził to doskonale wybitny przedstawiciel lubelskiej szkoły filozoficznej. Według ks. prof. Mieczysława Alberta Krąpca, odpowiednio rozumiana logika, stanowi teorię poznania sprawdzalnego, a nie tylko teorię myślenia.

Z punktu widzenia metacybernetycznego, możemy zarówno kierunek realistyczny jak i idealistyczny w filozofii i nauce, podzielić w zależności od tego, czy ich celem jest utrzymywanie istniejącego stanu, czy też dokonywanie jego zmian - w pierwszym wypadku mamy do czynienia

⁶ Używam tu pojęć filozofii i nauki w takim sensie, który nadałem im w mojej - cytowanej wyżej - książce pt. Metacybernetyka.

z realizmem lub idealizmem stacjonarnym, w drugim zaś z realizmem lub idealizmem dynamicznym⁷.

Zasadniczym celem **kierunku realistyczno stacjonarnego** jest badanie istniejącego stanu obiektów energomaterialnych, relacji między nimi oraz procesów i utrzymywanie go w stanie o ile możliwości niezmiennym. Badanie obiektów abstrakcyjnych i relacji między nimi nie jest celem samym w sobie, lecz środkiem do realizacji celu zasadniczego. Z aksjomatycznej teorii poznania, jakościowej teorii informacji, logiki i matematyki, interesujące są tylko te działy, które mogą - bezpośrednio lub pośrednio - służyć zasadniczemu celowi. Naukowcy uprawiający ten kierunek, dbając o poznanie istniejącego stanu świata energomaterialnego (diagnoza) i utrzymanie go, starają się w swych pracach powoływać na prace poprzedników, zaś kształcąc młodych adeptów wymagają od nich opanowania istniejącego dorobku i utrzymywania go. Bardzo niechętnie odnoszą się do wszelkich innowacji, które mogą zmienić ten stan.

Zasadniczym celem **kierunku realistyczno dynamicznego** jest dokonywanie określonych zmian w istniejącym stanie obiektów energomaterialnych, relacji między nimi oraz procesów. Badanie obiektów abstrakcyjnych i relacji między nimi, jest przy tym traktowane analogicznie jak w omawianym wyżej kierunku. Naukowcy uprawiający ten kierunek, dbając o poznanie istniejącego stanu świata energomaterialnego (diagnoza), interesują się możliwymi kierunkami jego zmian (prognoza) i starają się w swych pracach dokonywać nowych odkryć, zmieniających stan nie tylko istniejącej wiedzy społecznej, lecz także otaczającego ich świata energomaterialnego. Kształcąc młodych adeptów wymagają od nich nie tylko opanowania istniejącego dorobku, lecz dokonywania samodzielnych jego przekształceń.

Zasadniczym celem **kierunku idealistyczno stacjonarnego** jest badanie istniejącego stanu obiektów abstrakcyjnych oraz relacji między nimi i utrzymywanie go w stanie o ile możliwości niezmiennym. Badanie obiektów abstrakcyjnych i relacji między nimi, jest przy tym celem samym w sobie. Aksjomatyczna teoria poznania, jakościowa teoria informacji, logika i matematyka mogą tu być interesujące bez względu na to, czy znajdują jakieś zastosowania w dziedzinach wywierających wpływ na świat energomaterialny. Faktycznie przedmiotem badań są w tej sytuacji teksty i zawarte w nich informacje (ewentualnie kody), a nie obiekty energomaterialne (te mogą być co najwyżej nośnikami informacji). Naukowcy uprawiający ten kierunek, dbając o poznanie istniejącego stanu świata tekstów, którymi się zajmują i utrzymanie go, starają się w swych pracach powoływać na prace poprzedników, zaś kształcąc młodych adeptów, wymagają od nich opanowania istniejącego dorobku i utrzymywania go. Bardzo niechętnie odnoszą się do wszelkich innowacji.

Zasadniczym celem **kierunku idealistyczno dynamicznego** jest dokonywanie określonych zmian w istniejącym stanie obiektów abstrakcyjnych i relacji między nimi. Badanie istniejącego stanu obiektów abstrakcyjnych oraz relacji między nimi, nie jest tu jedynym celem, lecz ma umożliwiać dokonywanie zmian tego stanu. Aksjomatyczna teoria poznania, jakościowa teoria informacji, logika i matematyka mogą tu być interesujące bez względu na to, czy znajdują jakieś zastosowania w dziedzinach wywierających wpływ na świat energomaterialny. Faktycznie przedmiotem badań są w tej sytuacji teksty i zawarte w nich informacje (kody), a nie obiekty energomaterialne (te mogą być co najwyżej nośnikami informacji). Naukowcy uprawiający ten kierunek, dbając o poznanie istniejącego stanu świata tekstów, którymi się zajmują, starają się go zmieniać zgodnie z przyjętymi abstrakcyjnymi regułami, zaś kształcąc młodych adeptów, wymagają od nich nie tylko opanowania istniejącego dorobku, lecz również dokonywania samodzielnych jego przekształceń, zgodnie z określonymi formalnymi regułami.

Zarówno w kierunku idealistyczno stacjonarnym jak i idealistyczno dynamicznym, możemy jeszcze wyróżnić dwie następujące odmiany:

bizantyńską, która teksty urzędowe lub naukowe, wytworzone w określony prawem sposób, traktuje jako podstawową bazę obiektywnej rzeczywistości, na której opiera się całe badanie⁸,

ideologiczną, która uznane teksty ideologiczne (religijne lub świeckie), traktuje jako bazę obiektywnej rzeczywistości.

7 Por. tamże, s. 193-209.

8 W cytowanej książce pt. *Metacybernetyka*, nazwałem to zbiorem oryginałów pierwotnych (por. J. Kossecki, *Metacybernetyka*, wyd. cyt. s. 31).

Jeżeli ideologia ma charakter państwowy - wówczas kierunek ten zaliczyć należy raczej do pierwszej odmiany. Przykładem może tu być cesarstwo bizantyńskie, w którym religia chrześcijańska spełniała funkcje ideologii państwowej⁹.

4. Uwagi końcowe

W powyższych rozważaniach skupiliśmy naszą uwagę na relacjach abstrakcyjnych, gdyż one we współczesnej nauce coraz bardziej dominują.

Jak już wspomnieliśmy wyżej, w ogólnej jakościowej teorii informacji, relacje dzielimy na informacje i kody. W konkretnych przypadkach przedmiotem badań mogą być zarówno informacje, jak i kody. Wszystkie też powyższe rozważania ogólne, dotyczące relacji idealnych i realnych, dotyczą zarówno informacji jak i kodów.

Warto też na koniec stwierdzić, że realizm bynajmniej nie musi wykluczać istnienia obiektów, relacji i procesów duchowych, jednakże bada je pośrednio, poprzez wpływ, który wywierają na obiekty, relacje i procesy energomaterialne, nie wykluczając też wpływu odwrotnego.

Natomiast idealizm może zakładać i starać się badać, również (a nawet przede wszystkim) takie obiekty i relacje duchowe, które nie oddziałują na obiekty, relacje i procesy energomaterialne. Można też w ramach idealizmu przyjmować, że obiekty duchowe mogą przekazywać obiektom energomaterialnym pewne relacje (informacje i kody), bez przetwarzania energomaterii w czasie i przestrzeni, które nie oddziałują na obiekty, relacje i procesy energomaterialne (tego rodzaju oddziaływanie przyjmować może realizm).

W niniejszej pracy nie zajmujemy się tymi zagadnieniami, wchodzą one w zakres zainteresowań nauk teologicznych.

⁹ W odpowiednim rozdziale mojej, cytowanej wyżej książki, znaleźć można jeszcze inne rodzaje oryginałów pierwotnych, w tym jednak miejscu ograniczamy się do powyższych dwóch.